

Per Nyborg: På tide med en faghøyskole?

Michael 2016; 13: 67–72.

Michael intervjuer Per Nyborg vedrørende forslaget om en ny faghøyskole. Dette er en sak i emning der det er tunge krefter bak. Nyborg drøfter noen av tankene som er kommet fram.

– Per Nyborg, du har blant dine mange akademiske meritter vært ekspedisjonssjef i Kultur- og vitenskapsdepartementet og du har vært generalsekretær i Universitets- og høyskolerådet. Du var dessuten en sentral person på øverste nivå da den såkalte Bologna-prosessen ble gjennomført for å harmonisere og modernisere høyere utdanning i Europa. Du har blant annet skrevet om dette i boka *Den sosiale dimensjonen i høyere utdanning*¹ fra 2013. Men du har også skrevet en artikkel om dette som er rykende fersk², der leseren sperrer øynene opp når man kommer til dine refleksjoner i ettertid – har Bologna-ideene kommet på avveie? Nettopp fordi det er du – med din bakgrunn – som sier dette, er det nødvendig for oss å få deg til å utdype dine synspunkter.

– Tiden har gått siden Bologna anno 1999. Mye har forandret seg. I vårt land har harmoniseringsprosessen f. eks. tatt opp i seg de yrkesrettede høyskolenes ambisjoner om å bli universiteter. Politisk har det vært spilt på en idé om at det er akademisk kunnskap som er inngangsbilletten til svært mange yrker, også slike der det er høy erfaringsbasert kunnskap som gir yrkesutøvelsen prestisje og befestiger dens rolle. Et fungerende samfunn har et stort antall yrker, der man må ha tilgang til god utdanning på riktig nivå og med riktig vinkling. Det har skjedd en glidning mot å undervise teoretisk kunnskap, også der dette ikke er det vesentligste. En slik utvikling er

1 Nyborg P. Den sosiale dimensjonen i høyere utdanning. *Michael* 2013: Supplement 14.

2 Nyborg P. University development and co-operation in Norway and Europe. *Michael* 2016; 13: 13-49.

Per Nyborg. (Foto: Øivind Larsen 2016)

uheldig både for fagutdanning og akademisk utdanning. Det er viktig å få de rette personene i de rette rollene.

– Har du fått kalde føtter når det gjelder å gi ungdom mulighet for å få bachelor-, master-, og doktorgrader?

– Nei, det har jeg aldeles ikke. Et overordnet prinsipp i den norske utdanningspolitikken er å gi flest mulig tilgang til den utdanningen de ønsker og er kvalifisert for. Men slik det er blitt i norsk, videregående skole, svikter dette. *For mye* teori og *for lite* tilgang på lærlingeplasser begrenser mulighetene i yrkesopplæringen. Jeg synes det svikter også på høyere utdanningsnivå, hvor all utdanning nå skal være forskningsbasert.

– Hvordan står det egentlig til med yrkesbasert kunnskap i høyere utdanning?

– I tidsskriftet *Forskningspolitikk* nr. 3/2014 stilte forskerne Svein Kyvik og André Vågan spørsmålet om det nå legges for mye vekt på forskning i profesjonsutdanningen. Jeg husker selv at sykepleie i 1970-årene var en erfaringsbasert etatsutdanning. Et annet eksempel: Ingeniørutdanning fikk

man i annet og tredje år av teknisk skole. Også den bygde i stor grad på erfaringskunnskap. Folkeskolelærerne mine var utdannet på toårig lærerskole. Nå er det like før det trengs mastergrad for å bli lærer. Jeg tviler ikke på at dagens profesjonsutdanninger er bedre enn fortidens, men jeg tror vi også i fremtiden vil trenge ett- og to-årige erfaringsbaserte utdanninger, også for nye yrker og profesjoner. Erfaringsbasert undervisning på høyt nivå, men ut fra yrkenes egne premisser.

– *Var ikke dette høyskolenes oppgave å sørge for?*

– Jeg synes høyskolene har sviaktet det tradisjonelle *høyskoleoppdraget*. Når høyskolene nå vil bli universiteter, vil vi trenge en ny *faghøyskole* som kan tilby høyere yrkesutdanning basert på erfaringskunnskap og faglig utviklingsarbeid. Vi har allerede en fagskole som bygger på videregående opplæring, den nye *faghøyskolen må ta opp i seg dagens fagskole*. Den offentlige utredningen om fagskolen som kom i 2014³ tok sikte på å gjøre fagskolen til en yrkesrettet utdanning som sammen med universitets- og høyskoleutdanningen kunne inngå i en overordnet utdanningspolitikk. Utredningen vil være et grunnlag for den stortingsmeldingen som skal komme, men tar ikke klart standpunkt til noen viktige forhold som henger tett sammen: Målsettingen, dimensjoneringen og opptakskravene.

– *Når norske barn er i ungdomsskolealderen, ofte med hodene fylt av alt annet enn fremtiden og de lange perspektivene, tvinges de i dag til å foreta linjevalg som faktisk kan være avgjørende for livet videre. Skal yrkesutdanningen fortsatt forbeholdes dem som valgte yrkesfaglig opplæring i 15-årsalderen, eller skal den åpnes for en bredere gruppe kompetente søkere?*

– Tilgangen på fagarbeidere bremses av muligheten for lærlingeplass. Og hvor mange 15-åringer ser fagskolen som et attraktivt fremtidig utdanningsvalg? Derimot kan det være ganske mange 19-åringer som etter fullført studieforberedende skole ønsker seg et alternativ til videre teoretiske studier. For dem kan en erfaringsbasert faghøyskole bli et godt alternativ.

– *Hva vil kjennetegne den faghøyskolen som du foreslår?*

– Målsettingen for en ny faghøyskole må være at den skal gi høyere yrkesrettet utdanning basert på erfaringskunnskap, faglig kompetanse og praktisk

3 NOU 2014:14.

utviklingsarbeid. Utdanningen må kunne møte skiftende behov i næringsliv og tjenesteyting.

– *Hvilket omfang tenker du at et slikt nytt faghøyskolesystem skal ha?*

– La oss starte med fagskolen. NOU 2014:14 gir ingen tall, men utredningsutvalget tenker seg åpenbart videreført en fagskole som ikke er mye større enn dagens. Det skyldes nok at utvalget ikke har våget å foreslå et bredt opptaksgrunnlag for fagskolen. Hvis fagskolen fortsatt skal ha videreutdanning av fagarbeidere som sitt hovedformål, trengs neppe særlig kapasitetsøkning. I dag er det ca. 16 000 studenter i fagskolen, mens det er ca. 250 000 studenter i universitets- og høyskolesektoren. Fagskolen utdanner årlig ca. 5 000 kandidater, universitets- og høyskolesektoren ca. 45 000.

– *Dette kan da ikke passe med yrkesprofilen i den norske befolkningen?*

– Nei, en overordnet utdanningspolitikk må vurdere behovet for en kortere, yrkesorientert utdanning som balanserer universitets- og høyskolestudiene. All fornuft sier at det i dag er et misforhold mellom de to utdanningsformene. Fortsetter dette, vil de fleste nordmenn være akademikere om 30 år – ikke egentlig fordi det var dette de hadde tenkt seg, eller fordi det var slik opplæring som var mest egnet for norsk arbeidsliv. Mange yrker krever målrettet og solid erfaringsbasert utdanning. Nettstedet *utdanning.no* gir yrkesbeskrivelser for flere hundre yrker, herav ca. 250 som ikke krever universitets- eller høyskoleutdanning. Dagens fagskole dekker bare et mindretall av disse. Med f.eks. 100 000 studieplasser i den nye faghøyskolen kunne vi kanskje klare oss med 200 000 i universitets- og høyskolesektoren. Tallet 100 000 har jeg grepet ut av luften, men det samme tallet ble brukt for femti år siden da distriktshøyskolene ble planlagt. Nå har vi ca. 110 000 høyskolestudenter i Norge. En del av dem går på ett- eller toårige kurs, som kanskje like gjerne kunne bli overført til faghøyskolen med en mer arbeidsmarkedsrettet profil.

– *Hva skal til for å bli tatt opp ved de foreslåtte faghøyskolene?*

– En ny faghøyskole må ha et mye bredere opptaksgrunnlag enn dagens fagskole. Generell studiekompetanse eller fem års relevant arbeidserfaring bør holde for studieretninger som ikke bygger direkte på fagbrev. For søkere med fagbrev må faghøyskolen være åpen for alle som ønsker videre utdanning.

– *Ser du styringsproblemer for en slik ny faghøgskole?*

– I dag er fagskolen et fylkeskommunalt ansvar. Høyere utdanning er statens ansvar. En fylkeskommunal fagskole blir neppe noen interessant partner for universitets- og høyskolesektoren. For å få det til, trengs en langt strammere og tydeligere styring av struktur, dimensjonering og arbeidsdeling med universitets- og høyskolesektoren. Det er en av årsakene til at NOU-en foreslår statlig eierskap for alle offentlige fagskoler. Utredningsutvalget foreslår at fagskolene organiseres som et mindre antall statlige forvaltningsorganer med særskilte fullmakter og overføres til Kunnskapsdepartementet, som da vil ha ansvar for fagskoleloven, finansieringsordningen og all øvrig statlig oppfølging av sektoren. Det er slik *faghøgskolene* må organiseres. Dette er helt nødvendig hvis faghøgskolen skal kunne bli et interessant alternativ til en generell, høyere utdanning. De enkelte skolestedene skal være kunnskapsbaserte og utviklingsorienterte institusjoner med et klart samfunnsmandat til å tilby yrkesfaglige utdanninger innenfor fagområder av betydning for lokalt, regionalt og nasjonalt arbeidsliv. Framtidens faghøgskoler må være robuste institusjoner som kan svare raskt på omskiftende kompetansebehov. Faghøgskolen må være en pådriver for fagutvikling og innovasjon innenfor sine fagområder, men ikke underlegges krav om forskning og forskningsbasert utdanning, slik som universitets- og høyskolesektoren.

– *Hva med samordning med annen høyere utdanning?*

– Det ligger store gevinster i å se faghøgskolen og universitets- og høyskolesektoren som to sidestilte deler av det samme utdanningsnivået med overgangsmuligheter begge veier. Hensiktsmessig arbeidsdeling og samarbeid mellom de to sektorene bør være det bærende prinsipp for videreutvikling, ikke konkurranse mellom dem.

– *Hvordan reagerer norsk arbeidsliv på de tankene som nå rører seg?*

– Arbeidslivets organisasjoner vil styrke fagskolen. LO og NHO går likevel langt i retning av en bredere faghøgskole. LO og NHO utarbeidet i august 2015 et felles politikkdokument for fag- og yrkesopplæringen.⁴ Dokumentet sier ingenting om dimensjonering, men ellers finner vi her de sentrale elementene som trengs for å bygge en ny faghøgskole.

⁴ LO, NHO. *Felles politikkdokument for fag- og yrkesopplæringen*. Arendal: 13. august 2015.

NHO og LO mener at fagskoleutdanningene skal bygge på alle slutt-kompetansene fra videregående skole og realkompetanseopptak. Det innebærer opptak med fag- eller svennebrev, yrkeskompetanse eller studiekompetanse, samt tilsvarende realkompetanse. NHO og LO mener videre at utdanningen skal ligge på nivå *over* videregående utdanning. Til dette er min kommentar at da vil vel *faghøgskole* være en riktig betegnelse?

NHO og LO mener at all slik utdanning må ligge på samme forvaltningsnivå, og at forvaltningsansvar og finansiering må overføres fra fylkeskommunen til staten.

NHO og LO ønsker et gjennomgående kvalifikasjonsrammeverk som rommer både yrkesfaglige og akademiske kvalifikasjoner på alle nivåer. Min kommentar er at det har vi allerede!

De vil også at fagskoleutdanningen skal omfangberegnes ved å bruke studiepoeng og ECTS (European Credit Transfer System), både for akademiske og yrkesfaglige kvalifikasjoner. Når standarden for å angi hva et studium fører fram til av kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse beskrives i form av læringsutbytte, kan dette skje uten akademisering av fag(høy)skoleutdanningene og uten å endre vilkårene for akademiske kvalifikasjoner. Dette vil passe veldig bra med faghøgskole-idéen.

– Det høres ut som om dette er en sak som inneholder mye fornuft og mye sprengstoff. Når arbeidslivets tunge aktører på begge sider åpenbart stiller seg bak en videreutvikling av fagskolen, er det all grunn til å tro at dette er noe vi kommer til å høre mer om. Hva er ditt råd til dem som skal ta saken videre?

– At vi skal ta skrittet fullt ut og satse på en ny faghøgskole! Regjeringen bør i den kommende stortingsmeldingen utforme en helhetlig utdanningspolitikk, hvor faghøgskole gis et langt tydeligere definert politisk mandat enn dagens fagskole. Yrkesrettet utdanning må få en styrket posisjon i det norske utdanningssystemet.

*Per Nyborg
Hoffsveien 60B
0377 Oslo
per.nyborg.em@gmail.com*

*Intervjuer:
Øivind Larsen
Institutt for helse og samfunn
Universitetet i Oslo
oivind.larsen@medisin.uio.no*